

Uvodnik

Dandanes pogosto naletimo na omembo antropocena, ki naj bi poimenoval socio-geološko dobo, v kateri se trenutno nahajamo. Tako na primer francoski teoretik Bruno Latour (2018) v svojem delu *Prizemljitev* opisuje, kako se je človeška civilizacija razvila v razmeroma stabilnem obdobju in prostoru holocena, ki se končuje in umika pred novim obdobjem antropocena. Holocen nam je omogočil, da si sebe predstavljamo kot igralke_ce na statičnem odru, obkrožene z neanimiranimi kulisami, na katere lahko, kot v gledališču, pozabimo in se osredotočimo na dejanja igralk_cev. Danes, v antropocenu, pa so se »dekor, kulise, zaodrje, celotna stavba vzpeli na oder in igralcem spodkopavajo glavne vloge. To spreminja vse scenarije in sugerira nove razplete« (Latour, 2018: 53). Človek ni več edini akter, igralec na prizorišču (če je to sploh kadarkoli bil); prizorišče, okolje je začelo odgovarjati nazaj in se upirati.

Omenjeni koncept antropocena poudarja osrednji vpliv človeka na svet okoli nas. Glavna sila epohalne spremembe, ki se pogosto odraža predvsem v obliki podnebnih sprememb, naj bi bila premog in para, ki sta na vodilno pozicijo našega življenja stopila z industrijsko revolucijo 18. stoletja. A kaj je glavna, gonilna sila, ki stoji za tem premikom? V najpogostejšem »mainstream« narativu antropocena, kot opozarja Moore (2017: 2), to »ni razred. Ni kapital. Ni imperalizem. Ni niti kultura. Temveč ... prav ste uganili, *anthropos*: človeštvo kot nediferencirana celota«. Moore (2017) kritično premišljuje koncept antropocena ravno zaradi dejstva, da v njegovem narativu človeštvo postane homogena enota, iz katere so se, s prefinjenim trikom, izbrisale vse neenakosti, komodifikacija, imperializem, patriarhat, rasizem in še mnogo več. Kot zapiše, je ta »trik star toliko kot modernost – bogati in vplivni ustvarijo probleme za vse, nato pa nam povejo, da smo krivi vsi« (Moore, 2017: 6).

Tudi druge_i avtorice_ji opozarjajo, da medtem ko antropocen sicer zajame vse oblike življenja, obstajajo pomembne asimetrije moči med temi oblikami življenja ter, bolj specifično, pomembne razlike v moči glede na regije, skupine in družbene razrede človeštva (Heikkurinen in dr., 2021). Za negativne posledici-

ce antropocena nikakor ne moremo kriviti človeštva kot celote, temveč moramo prepoznati odgovornost tistih, ki so v središču moči in imajo nesorazmerno večjo moč odločanja o usodi organizmov, materije in imaginarijev (Heikkurinen in dr., 2021; Latour, 2018; Malm in Hornborg, 2014).

Chakrabarty (2009) zastavi zanimivo vprašanje, »mar govor o vrsti ali človeštvu ne služi zgolj prikritju realnosti kapitalistične produkcije in imperialistični – formalni, neformalni ali mašinstični v Deleuzovem smislu – dominaciji, ki jo goji? Zakaj bi vključili revne sveta – katerih ogljični odtis je tako ali tako majhen – z uporabo vsevključujočih pojmov, kot sta vrsta ali človeštvo, ko pa gre krivdo jasno pripisati v prvi vrsti bogatim državam, v drugi pa bogatim razredom revnejših držav?« Moore (2017: 13), kot da bi uslišal iskanje ustrežnejšega termina, predlaga alternativni koncept: kapitalocen, ki poimenuje »kapitalizem kot sistem moči, dobička in re/produkcije v mreži življenja«. Ekološko krizo tako razume kot izhajajočo iz vzorcev moči, kapitala in (izkoriščanja) narave.

Kakorkoli že imenujemo trenutno dobo, je nedvoumno dejstvo, da ni več prostora za skepticizem in zatiskanje oči, ko gre za podnebne spremembe in s tem povezano krizo biodiverzitete, ki morda celo odraža šesto veliko izumrtje (Cowie in dr., 2022).

Kriza izumiranja nas spodbuja k prepoznavi pomembne soodvisnosti različnih tipov teles, mrtvih in živih, vključno s človekom, živalmi, rastlinami ter zemeljskimi in vodnimi telesi (Cielemęcka in Daigle, 2019). Številne_i avtorice_ji prepoznavajo potrebo po novih načinih teoretiziranja in življenja v trenutnem svetu, ki bi opustili človeški ekscepcionalizem in antropocentrizem in se premaknili k razmišljanju o človeku kot delu različnih večvrstnih skupnosti (Alaimo, 2012, 2016; Braidotti, 2013; Cielemęcka in Daigle, 2019; Haraway, 1991, 2015).

Omenjeno tveganje izumrtja ljudi in drugih oblik življenja nas vodi k premišljevanju o prihodnosti. Pri tem razmišljanju je v zadnjih desetletjih »trajnost« postala osrednji koncept različnih teorij in praks.

V okoljevarstvenih diskurzih trajnost predstavlja sposobnost ekosistema, da ohrani svoje ključne funkcije in procese skozi čas (Cielemęcka in Daigle, 2019). Vendar se pojavljajo še številne druge definicije trajnosti, ki eksplicitno naslavljajo človeško upravljanje z našim okoljem, pri čemer je osrednjega pomena zagotavljanje obstoja naravnih virov za prihodnje generacije človeštva (Cielemęcka in Daigle, 2019). Tovrstne konceptualizacije izvirajo primarno iz vplivnega članka »A Blueprint for Survival« (Goldsmith in dr., 1972), ki je pritegnil pozornost znanstvene in splošne publike k urgentnosti in razsežnosti okoljskih problematik (Cielemęcka in Daigle, 2019). Koncept trajnosti se je nato postopoma prebil v politični prostor in različne mednarodne dokumente, pri čemer je najbolj ključni dokument t. i. Brundtlandovo poročilo (World Commission on Environment and Development, 1987), kjer najdemo najpogosteje citirano defneci-

jo trajnostnega razvoja, ki naj bi predstavljal sredstvo za zagotavljanje potrebe človeštva, da »zadovolji potrebe sedanosti brez kompromitiranja sposobnosti prihodnjih generacij, da te zadovoljijo svoje potrebe« (ibid.: 43). Od izida tega poročila dalje se diskurzi o trajnosti vrtijo okrog odgovornosti do prihodnjih generacij, ki so implicitno razumljene kot generacije človeštva, čeprav bi morale za doseganje dejanske trajnosti vključevati tudi prihodnje generacije ne-človeških živali, rastlin, stvari in širših ekosistemov (Cielemęcka in Daigle, 2019).

V svojem zasledovanju trajnosti, pravi Latour, zato potrebujemo vso moč znanosti, ki nam jo ponuja, vendar brez ideologije »narave«, ki je bila do sedaj povezana s to močjo. Latour (2018) trdi, da moramo biti materialistične_i in racionalne_i, a da moramo to prakticirati na pravem terenu. Nikakor ne moremo zgolj nekritično poveljevat racionalnosti, ki jo je izrabila globalizacija/modernizacija – kakšna racionalnost je namreč to, da smo nekako kar pozabile_i pričakovati odzive planeta na naše delovanje?

Da bi pojmom, kot so »realistično«, »objektivno«, »učinkovito« in »racionalno«, povrnile_i pozitivni pomen, moramo za seboj pustiti pogled, ki vse stvari vidi in predstavlja kot zelo oddaljene, kot da je vse eksterno socialnemu svetu in ni povezano s človekom. Ta pogled je povezan z idejo Zemlje kot zgolj še enega planeta med mnogimi telesi v vesolju, kar je vodilo v prepričanje nekaterih znanstvenikov, da je nujno »zavzeti vidik neskončnega vesolja, da bi razumeli, kar se dogaja na tem planetu« (Latour, 2018: 80). Donna Haraway tovrstni pogled imenuje »pogled od nikoder«, v svojem razmišljanju pa je blizu širši Latourjevi ideji »prizemljitve« oz. pristanka na Zemlji:

Edini način za iskanje širše vizije je izhajanje z določenega mesta. Vprašanje znanosti v feminizmu se nanaša na objektivnost kot zastavljeno racionalnost. Njene podobe niso rezultat eskapizma in preseganje meja, tj. pogleda od zgoraj, temveč združevanja delnih pogledov in zadržanih glasov v kolektivno držo subjekta, ki obljublja vizijo različnih možnosti nenehnega končnega utelešanja življenja znotraj meja in protislovij, tj. pogledov iz določenega mesta (Haraway, 1991: 196).

Ta pogled od zunaj, »od zgoraj« omogoča, da si rečemo, da so podnebne razmere na Zemlji od nekdaj nihale, s čimer lahko novi podnebni režim naslikamo kot zgolj še eno nepomembno variacijo. Opisani pogled od zgoraj je po Latourjevem mnenju soodgovoren za neuspeh ekoloških politik, saj je takšen pogled na naravo, pogled od daleč, za večino preprosto preveč nejasen in ne zbuja zaskrbljenosti.

Ujeti v sistem produkcije so ljudje edini, ki se lahko uprejo, saj številne_i druge_i protestnice_ki, ki dvigujejo svoj glas, to vedno storijo prepozno, ko je kata-

strofa že nastopila. Da se lahko učinkovito upremo, se bomo morale_i naučiti, kako se izločiti iz vladavine ekonomizacije in pogleda od zunaj. Novi konflikti ob tem ne nadomeščajo starih, temveč jih le še krepijo, jih predstavijo drugače in jih končno naredijo prepoznavne. Namesto boja za utopijo globalnega ali utopijo lokalnega se moramo boriti za prizemljitev, za pristanek na Zemlji, kar ima tudi povsem drugačne politične implikacije (Latour, 2018).

Latour poziva tudi k oblikovanju novega ekološkega razreda, ki bo zapolnil izpraznjenost javnega prostora, kar lahko stori le od spodaj navzgor – z opisovanjem materialnega sveta, v katerem se nahajamo. Kot zapiše v *On the Emergence of an Ecological Class*, se moramo ozreti na celotno sekvenco javnega političnega življenja: če želimo voliti, morajo obstajati stranke; za obstoj strank moramo zbrati, organizirati in izkristalizirati naše pritožbe v politične programe; za obstoj pritožb mora biti vsaka oseba sposobna definirati svoje interese, ki nam nato omogočajo prepoznati potencialne zaveznice_ke in nasprotnice_ke. Za definiranje naših interesov pa je ključnega pomena, da smo zmožne_i dovolj podrobno opisati naše konkretne situacije, v katerih se nahajamo, saj »če ne vemo, od česa smo odvisne_i, kako bomo vedele_i, kaj moramo obraniti« (Latour in Schulz, 2022: 75). Pri tem pa je pomembno, da tovrstno opisovanje ne pomeni, da zavzamemo neko zunanje objektivno gledišče na situacijo, temveč pomeni iskanje svoje poti in orientacije skupaj z drugimi, s katerimi smo se znašle_i v situaciji, ki jo opisujemo (Latour in Schultz, 2022). Ključno sporočilo vseh omenjenih Latourjevih del je, da so drugi vedno tudi živi in neživi materialni sveto-vi, ki nas obdajajo – to je svet, ozemlje, v katerem se moramo prizemljiti.

Tudi študentsko sociološko društvo SocioKlub od samega začetka svojega delovanja išče vrzeli v kritični misli, ki jih je treba zapolniti, in obravnava teme, ki so v družbi morda tabuizirane ali narobe razumljene. Vseskozi torej težimo v smeri »prizemljitve«, kot bi to poimenoval Latour. Želimo si udelestvovanja, ki razkriva pasti družbe in zemljank_ov na sploh. Tako je prišla v ospredje tudi ideja o izdaji študentskega zbornika oz. revije, ki presega zgolj turobne objave. Gre namreč za dodelitev vloge protagonistov študentom, katerih glas pogosto ostaja v zaodruju. Glas posameznic_kov, ki ustvarjajo svojo prihodnost in narekujejo, v kaj se bo svet spremenil.

Prazne bele liste so avtorice_ji spremenile_i v navdihujoča besedila, ki naslavljajo vse od trajnostnih prehranskih sistemov, pozicije žensk na trgu dela vse tja do trajnostnih vidikov spanca. S prebiranjem devetih člankov vam skušamo pričarati kompleksnost problematike, ki se skriva pod pojmom »trajnost«, in vam dokazati, da nam, mladim, je mar za naš svet in prihodnost.

Tako Staša Kolar in Enej Marinič v prvem članku skozi sociološko prizmo obravnavata trajnostne vidike olimpijskih iger v Parizu 2024 in se osredotočata na kritično analizo omenjenega mega dogodka. Kljub temu da organizatorke_ji

pariških olimpijskih iger v ospredje postavljajo zeleno retoriko in dogodek okličejo za »najbolj trajnostne igre doslej,« ta prispevek opozarja na razkorak med njihovimi trditvami in dejanskim stanjem.

Aljaž Bratanič, Anja Jan in Alja Poldan osvetlijo mit o trajnostnem razvoju, ki okoljsko netrajnostne prakse, kot je hidroenergija, prikazuje kot »zeleno rešitev«. Medtem ko sodobna družba takšne prakse pogosto opredeljuje kot trajnostne, takšna miselnost pogosto služi lajšanju skrbi in ohranjanju visoko potrošniških življenjskih slogov brez strukturnih sprememb.

Barbara Hauptman Ivanc in Taja Ivanc na primeru vasi Predoslje v občini Kranj analizirata trajnostno delovanje vaške skupnosti, predvsem socialni steber trajnostnega razvoja. Za podkrepitev svoje analize in identifikacijo trajnostnih praks sta izvedli intervjuje in terensko analizo.

David Pučko in Teja Sapač se v svojem prispevku lotita pomembnih vprašanj, ki zadevajo trajnostne potrošnje v povezavi z oglaševanjem, ekonomskim statusom ter družbenim razredom, in poskušata preko fokusnih skupin odgovoriti, kaj v resnici motivira posameznice_ke k trajnostnemu nakupovanju.

Avtorici Iva Špilak in Anja Drnovšek se dotakneta okoljske problematike, za katero je eden izmed glavnih krivcev kozmetična industrija. S pregledom literature skušata odgovoriti na vprašanje, ali se trajnostna kozmetika dovolj hitro razvija, da bi lahko postala norma kozmetičnega trga.

Petra Perdih in Maša Maruša Bregar v prispevku preučujeta zaposlitvene pogoje žensk, ki so določeni v okviru ideala enakosti spolov, ki je eden izmed ciljev trajnostnega razvoja. Pri tem se avtorici opirata predvsem na trajnostni razvoj v družbenem smislu, ki je v znanstveni literaturi relativno nov in še nepopolno raziskan, a vendar zelo pomemben koncept.

Pija Lucija Kralj v svojem prispevku obravnava projekt Viški hrane, ki ga izvaža Slovenska filantropija in služi kot primer trajnostne prakse za zmanjševanje prehranske revščine in zavržene hrane, pri čemer poudarja ključno vlogo socialnega dela. Prispevek sklene s priporočili o integraciji vsebin o trajnostnih prehranskih sistemih v izobraževanje socialnih delavk_cev, poudarja pomembnost ustrezne rabe terminologije pri obravnavi prehranske revščine in spodbuja kritičen pristop k iskanju trajnostnih rešitev.

Julija R. Kelečević nadgrajuje svoje magistrsko delo, v okviru katerega raziskuje, kateri dejavniki fizičnega, družbenega, političnega in študentskega okolja omogočajo oziroma ovirajo zdravo in trajnostno prehranjevanje študentk_ov prek slovenskega sistema subvencionirane študentske prehrane.

V zadnjem članku tega sklopa Nik Turšič in Neja Polanc raziskujeta spalne navade kot biološko potrebo v družbenem kontekstu, pri čemer sta pozorni_a na to, kako družba oblikuje arhetipe spanja, vrednote, rituale in norme, ter dejavnike, ki vodijo do pomanjkanja spanja. Preučujeta ključne dejavnike spanja

v sodobnem načinu življenja, njihovo združljivost s človeško fiziologijo in vpliv spanja na družbeno kohezijo in trajnostni razvoj.

Verjameva, da so se avtorice_ji, ki so se odzvale_i vabilu k pisanju za študentski zbornik, »prizemljile_i« v specifičnih prostorih, med živim in neživim materialnim svetom. Nekatere_i v svoji prostovoljski izkušnji razdeljevanja hrane, druge_i v vaški skupnosti, spet tretje_i med študentkami_i, ki skušajo najti pot do trajnostnega prehranjevanja v sistemu subvencionirane študentske prehrane, ali pa na ulicah Pariza med olimpijskimi igrami. Vsak prispevek iz svoje perspektive dodaja pomemben košček v širši mozaik premišljevanja o (ne)trajnosti v današnjem svetu.

Literatura

- Alaimo, Stacy (2012): Sustainable this, sustainable that: New materialisms, posthumanism, and unknown futures. *PMLA/Publications of the Modern Language Association of America* 127(3): 558–564. Cambridge: Cambridge University Press.
- Alaimo, Stacy (2016): *Exposed: Environmental Politics and Pleasures in Posthuman Times*. Minnesota: University of Minnesota Press.
- Braidotti, Rosi (2013): *The Posthuman*. Cambridge, Malden: Polity Press.
- Chakrabarty, Dipesh (2009): The Climate of History: Four Theses. *Critical Inquiry* 35(2): 197–222. Chicago: University of Chicago Press.
- Cielemęcka, Olga in Daigle, Christine (2019): Posthuman Sustainability: An Ethos for our Anthropocenic Future. *Theory, Culture & Society* 36(7–8): 67–87. Washington DC: Sage.
- Cowie, Robert H., Bouchet, Philippe in Fontaine, Benoît (2022): The Sixth Mass Extinction: fact, fiction or speculation? *Biological Reviews* 97(2): 640–663. Oxford: Blackwell.
- Crutzen, Paul Jozef in Stoermer, Eugene F. (2000): The Anthropocene. *IGBP/International Geosphere-Biosphere Programme Newsletter* 41: 17–18. London: Yale University Press.

- Goldsmith, Edward, Allen, Robert, Allaby, Michael, Davoll, John in Lawrence, Sam (1972): Preface: A Blueprint for Survival. *The Ecologist* 2(1). Devon: Resurgence Trust.
- Haraway, Donna (1991): *Simians, Cyborgs, and Women: The Reinvention of Nature*. New York: Routledge.
- Haraway, Donna (2015): Anthropocene, Capitalocene, Plantationocene, Chthulucene: Making Kin. *Environmental Humanities* 6(1): 159–165. Durham: Duke University Press.
- Heikkurinen, Pasi, Clegg, Stewart, Pinnington, Ashly H., Nicolopoulou, Katerina in Alcaraz, Jose M. (2021): Managing the Anthropocene: Relational Agency and Power to Respect Planetary Boundaries. *Personality and Social Psychology Bulletin* 34(2): 504–515. Washington DC: Sage.
- Latour, Bruno (2018): *Prizemljitev: politična usmeritev za Novi podnebni režim*. Ljubljana: Studia Humanitatis.
- Latour, Bruno in Schultz, Nikolaj (2022): *On the Emergence of an Ecological Class: A Memo*. Medford: Polity Press.
- Malm, Andreas in Hornborg, Alf (2014): The geology of mankind? A critique of the Anthropocene narrative. *The Anthropocene Review* 1(1): 62–69. Liverpool: University of Liverpool.
- Moore, Jason W. (2017): The Capitalocene, Part I: on the nature and origins of our ecological crisis. *The Journal of Peasant Studies* 44(3): 594–630. Oxfordshire: Routledge.
- World Commission on Environment and Development (1987): *Our Common Future: Report of the World Commission on Environment and Development*. Geneva: United Nations.